

Tiberias

מערך הדרכה לטבריה \ דני הרמן

רקע היסטורי

טבריה נוסדה סביב שנת 20 לסה"נ ע"י הורדוס אנטיפס, אל נכון כדי ליעל גבית המיסים באזור ים כנרת, שכן במערב הגליל כבר היתה הבירה המנהלתית ציפורי. אולי גם כדי לדחוק את מיגדל, בעיר הראשית באזור, מבכורתה * מיגדל התפתחה אופן טבעי בהיותה על צומת דרכים טבעית. טבריה התפתחה באופן מלאכותי, ואינה על צומת!.

היא מכונה בחנופה על שם הקיסר של אותם ימים – טיבריוס. יתכן ושם העיר הרומי, וסיבת הקמתו למיסוי היא הסיבה האמיתית שהוא אינו מצליח לישוב העיר החדשה, אך הסיבה הנמסרת היא כי הוא לא מצליח לישוב העיר כי היא נבנית על בי"ק גדול (של מי?? של חמת טבריה?):

יוספוס, קדמוניות יח 36-38: "הוא פטר אותם (מחובות) רבות ועשה עמהם חסדים רבים והטיל עליהם את הכורח שלא לעזוב את העיר על ידי שבנה להם בתים על חשבונם והעניק להם קרקע והואיל וידע שהיישוב הוא שלא כחוק ושלא כמנהג האבות של היהודים, מפני שבנייתה של טבריה נעשתה על גבי קברים שהיו מרובים במקום זה וסולקו (משם)".

מענין שלנוכחות קברים עתיקים במקום עדות גם במשנה, ולפי עדות זו טבריה נושבה ביהודים רק לאחר שר' שמעון בר יוחאי טיהר אותה:

רבי שמעון בר יוחאי התחבא במערה שלוש עשרה שנים. הוא ובנו (היו) אוכלים חרובים של גירודא, עד שהעלה גופן חלודה. בסוף יצא (רשב"י) וישב על פתח המערה... באו (רשב"י ובנו) והתרפאו באותו **מרחץ של בית מקר**] חדר הקרים בבית המרחץ של טבריה]. אמר לו בנו: אבא כל אותה טובה עשתה לנו **טבריה** ואין אנו מטהרים אותה מן המתים? מה נעשה? לקח תורמוסין והיה חותך תורמוס וזורק את החתיכות והמת עולה (מן האדמה) והם נושאים ומוציאים עד שטיהר אותה (את טבריה) מן המתים" (בראשית רבה עט, יח).

לאחר הדחת אנטיפס העיר נכללת בתחומי אגריפס הב', ולאחר מותו היא נהית תחת שלטון רומי ישיר. במרד הגדול היא לא מורדת, ולכן לא נחרבת (למעט החומה הדרומי, שאספסיאנוס פקד להפיל כיון שהשערים היו צרים מידי לטעמו בשביל צבאו..מלחמת ג, 448-461). מנגד מטבעות העיר מלמדים שהיא נהית פאגאנית בצביונה מממ ואילך.

טבריה בברית החדשה:

טבריה מוזכרת רק פעם אחת, לאחר נס ריבוי הלחם והדגים:

יוחנן ו 23: **"סירות אחדות באו מטבריה אל קרבת המקום שאכלו שם את הלחם לאחר שבך עלי האדון"**.

John 6:23: "Then some boats from Tiberias landed near the place where the people had eaten the bread after the Lord had given thanks."

עם זאת, אין ספק שטבריה היתה עיר מרכזית, ובמקום אחר יוחנן מכנה את הכנרת "ים טבריה":

יוחנן כא 1: **"אחרי כן הוסיף ישוע להראות אל תלמידיו ליד ים טבריה"**.

John 21:1: "Afterward Jesus appeared again to his disciples, by the Sea of Tiberias.."

* יתכן ושינוי שם הים מעיד על התפתחות במעמד העיר, עד כי בסוף הבשורות הים כבר מכונה על שם העיר!.

* נראה כי אנטיפס מבסס את ציפורי, ואח"כ מקים את טבריה, והכל - כדי ליעל את מנגנון גביית המיסים באזור. כיון שכן, ומצב האוכלוסיה מורע, קל יותר להבין מדוע היה קהל למסריו של ישו על עתיד טוב יותר..

* לדעתי ישו נמנע בכוונה מלהכנס לטבריה, כיון שהיתה בירה מנהלית, ושם היה יכול להאסר. מנגד יכול להיות והדבר נבע מכך שבימיו העיר עדיין בחיתוליה.. יוחנן משקף מעמד כבר במ2..

מטבעות טבריה הרומית: מלמדים דברים שונים:

- א. שאנטיפס ייסד העיר בשנת 19, ושהקנה היה לסמל העיר על המטבע. בהמשך גם תמר יופיע.
 ב. בימי קלאודיוס הוענק לה השם "קלאודיופוליס", ואח"כ "טבריה קלאודיה".
 ג. מטבעות העיר בתקופה זו מראים את טיכה על אניה, פוסידון (רמז לכלכלה מהכנרת), ואת אסקלפיוס או ביתו היגיאה (רמז מרחצאות לחמת טבריה).
 ד. בימי הדריאנוס נטבע מטבע המתאר מקדש טטראסטילי, אל נכון ה"הדריאנון" הידוע מהמקורות.

טבריה בתקופה הביזנטית:

העיר הופכת למרכז יהודי חשוב ביותר במ5-3:

- א. בטבריה ישב הסנהדרין ממ3 ועד אמצע מ5 לערך!
 ב. בטבריה נערך ונחתם התלמוד הארץ-ישראלי, המכונה "התלמוד הירושלמי".
 ג. בטבריה במ9 פותחו טעמי המקרא, והניקוד!
 ד. בטבריה במ8-9 נוצר ספר התורה הנחשב ל"נוסח המסורה" – "כתר ארם צובא"!!

למרות חשיבותה הרבה בגיבוש היהדות, אין היא מקובעת בתודעה הלאומית מספיק. היא שמשה מרכז יהודי כ800 שנה !. צפת מנגד שמשה מרכז יהודי רק כ50 שנה..

"כתר ארם צובא": כינוי לעותק של ספר התנ"ך הנחשב לעתיק בעולם (למעט מגילות ים המלח), ולמקורו של "נוסח המסורה. נוצר כנראה סביב 920 בטבריה, ונדד בעולם היהודי: כעבור 100 שנה נרכש ע"י יהודי קראי והוחזק בבכנס הקראי בירושלים, לאחר מיכן נשדד ע"י השלטון המוסלמי, ובסוף נפדה ע"י יהודי מצרים, שם הרמב"ם ראה אותו. ב1375 נכד נינו של הרמב"ם העביר אותו לחאלב. ב1943 נשלח דוד קאסטו מטעם האוניברסיטה העברית לצלם הספר, אך יהודי חאלב התירו לו רק להסתכל עליו, ובמשך שבוע עשה ממנו רשימות. יומיים לאחר הכרזת המדינה פרעו אנשי העיר ביהודי חאלב והבכנס הועלה באש. ההנחה היתה כי גם הספר נשרף, כי לא התגלה לאחר מכן. ראשי הקהילה פרסמו כי הוא נשרף, אך היתה זו רק הטעיה, ויצחק בן צבי שמע כי הוא הוצל. הוא קרא להביא הספר לישראל, אך לשוא. כעבור עשור, ב1958, התיצב מרדכי בן עזרא פחאם מול נציגי עיריית ירושלים, לאחר שהצליח להבריח הכתר דרך איסטנבול במכונת כביסה ישנה, בין שקי גרעינים, בצל ובגדים. הכתר הוצג בפני בן צבי, ומאז שנות ה80 הוא מושאל להיכל הספר. רק 294 מתוך 487 הדפים המקוריים קיימים, ובתכנית טלויזיה הוצגו מקרים בהם יהודי חאלב מחזיקים קטעים מהספר כקמע ולא מוכנים לותר עליהם. היו גם דפים שהוצאו למכירה פומבית בשוק העתיקות במהלך הדורות.
 ע"פ קולופון הוא נכתב ע"י שלמה בן בויעיא, ונוקד ע"י אהרן בן אשר.

* העיר כנראה כה חשובה ליהדות, עד כי יש עדות הבאת מתים מחו"ל לקבורה בטבריה: **"מעשה ברבי קצרא ורבי אלעזר שהיו מהלכין בפולין] שער [של חוץ מטבריא, ראו ארון של מת שבא מחוצה לארץ ליקבר בארץ ישראל" (תנחומא ויחי ו) תאור דומה בבראשית רב צו ל.**

דמויות יהודיות צבעוניות בטבריה הביזנטית: התלמוד מלמד שבראש ישיבת טבריה עמד ר' יוחנן. לצידו פעל "ריש לקיש". הוא מתואר כחסון (קפץ לירדן להציל את א' יוחנן), ואף "מכר עצמו ללודים", והכוונה כנראה לקריירה של גלדיאטור. הוא אף היה לראש שודדים (ומכאן כינויו "ריש לקיש" = ראש הגנבים), אך אז חזר בתשובה ונהיה לבעל תורה, וסגנו של ר' יוחנן כראש ישיבת טבריה. גם בנו, ר' שמעון בן לקיש, נודע כגדול בתורה.

טבריה הביזנטית לנצרות: טבריה היתה גם עיר חשובה לנצרות בתקופה הביזנטית ולראיה "כנסית העוגן" בפסגת הר ברניקי שמקורה ביזנטי, והיא חודשה בתקופה הצלבנית. גם בעיר התחתית נחשפה כנסיה, ומהמקורות למדים כי בעיר היו כנסיות ומושב בישוף. אפיפאניוס מוסר עדות מעניינת לפיה "יוסף הקומס" ניסה להפוך מתחם קודש להדריאנוס שאף פעם לא הושלם לכנסיה, אך ללא הצלחה:

כיוון שכך, החל [יוסף הקומס] לבנות בטבריה. בעיר היה כבר קיים מקדש גדול עד מאוד – דומני כיהדרייניאון נקרא שמו – אולם הואיל והדרייניאון זה נותר בלתי שלם, ביקשו תושבי העיר להפוך אותו למרחץ. משגילה אותו יוסף, השתמש בו כבעילה, וכיוון שכבר מצאו בנוי אבנים מסותתות ומתנשא לגובה של כארבע אמות [כשני מטרים] החל שם את מלאכת בניית

הכנסייה... למרות שאנשים אלה (היהודים) הכשילוהו לעיתים קרובות, בנה בכל זאת לאחר מכן על חלק כלשהו משטח המקדש אשר בטבריה, הקים של כנסייה קטנה, עזב את המקום והתיישב בבית שאן. גם בדיוקסריה [היא ציפורי] ובמקומות אחרים הביא לידי גמר בניית כנסיות" (אפיפניוס, פאנאריון 12)

עדות פרוקופיוס גם מלמדת שיוסטיניאנוס מימון שיפוץ חומות העיר.

טבריה המוסלמית: עם הכיבוש המוסלמי טבריה לוקחת את תפקידה של בית שאן כבירת פלסטינה סקונדה לשעבר. כעת המחוז מכונה "**ג'ונד אל אורדון**". מנגד האוכלוסיה היהודית בעיר וורדת, ויתכן גם כי זה נובע מהעובדה שהאומאים מושיבים את יהודי טבריה בירושלים!..

- במס' מוקדסי מתאר בליגלוג את מאפייני תושבי טבריה –
- רוקדים חודשיים בשנה – בנסיון להיפטר מהפרעושים.
- הולכים ערומים חודשיים בשנה – בגלל החום.
- נראים כמנגנים חודשיים באבוב – כשהם מכרסמים קני סוכר.
- לשים חודשיים – את הבוץ, כאשר הם הולכים בו לאחר הגשמים.

טבריה הצלבנית: כנראה שבעקבות רעידת האדמה של 1033 וחורבן העיר, היא תיבנה מחדש ע"י הצלבנים יותר צפונה. למרות שהעיר אינה מוזכרת בב"ח רבות, בתקופה הצלבנית פותחה המסורת שישו חי בטבריה. הם אף "זיהו" את בית פטרוס (מכפר נחום).. במקום בו כיום המסגד העגול הגדול. תבניתו רומזת שקודם היתה שם כנסית ממוריה. הם גם בנו את "כנסית ס. פטרוס" שעל הטיילת לראשונה, אך לי לא ידוע אם ואיזו מסורת כנסיה זו קידשה.

26 יוני 1187 – סלאח א-דין תוקף את טבריה הצלבנית כאשר מושל העיר, **רימונד מטריפולי** אינו בעיר. אישתו בוחרת למצודת העיר, ורימונד מארגן צבא חילוץ, שזה בדיוק מה שסלאח א-דין רצה שיקרה, וסוף הארוע במפלת הצלבנים 4 ביולי 1187 **בקרני חיטין**.

1564 – דונה גרציה ודון יוסף נשיא מנסים לחדש הישוב היהודי בטבריה. היא שוכרת העיר 1000 דוקאט לשנה מהסולטן ומממנת שיקום חומות העיר, ונטיעת עצי תות לתעשית משי. אך נפטרת 1569 ותכניתה לא יוצאת לפועל.

* מקור הונה של דונה גרציה היה נישואיה לסוחר אבני החן פרנצסקו מנדס (צמח בנבנישת), ושל מסחרה שלה בפלפל שחור, וזאת אף ששניהם היו כבר אנוסים. בשל עסקיהם עברו מפורטוגל לאנטוורפן, ולאחר מותו עברה לונציה, ולבסוף לאיסטנבול, שם חיתנה את ביתה עם דון יוסף נשיא. בכספה עסקה בפדיון שבויים יהודים, במימון תרומה התנ"ך לספרדית, וכאמור שיקום טבריה לקראת ישובה מחדש. בית כנסת שהקימה באיסטנבול נקרא עד היום על שמה "לה סניורה".

1740 – חידוש הישוב היהודי בעיר ע"י ר' חיים אבולאפיה, יליד חברון (נכדו של ר' חיים אבולעפיה הא'), אך בבגרותו נהיה לרב העיר איזמיר. הוא בא בהזמנת דאהר אל עומר, שאף תמך בו להקים בית הכנסת שלפי המסורת המקומית האר"י הקדוש היה מתפלל בו, והסנהדרין היו מתכנסים בו. אבולאפיה התגלה גם כיזם והקים בית מרחץ, שווקים, ובית בד.

אך אז מגיע צו מהסולטן הרואה בדהאר אל עומר מורד, והוא מורה ליהודים לפנות העיר כי היא הולכת להיכבש. יהודי העיר מחליטים להישאר ונהיים במצור שנמשך 4 חודשים, והסתיים רק במותו של הסולטן (דצמבר 1742).

לאחר מכן מתישבים בעיר גם כמה חסידים ממזרח אירופה עם רבם, רבי מנחם מנדל מויטבסק (1777).

1.1.1837 – רעידת אדמה חזקה פוגעת בעיר. מאות נספים.

מאי 1934 – גשמים חזקים מביאים לגלישת אדמה מעל טבריה ולהרג 32 מתושבי העיר.

אוקטובר 1938 – פרעות ערביי העיר בתושביה היהודים, 19 הרוגים.

פברואר 1948 – צליפות של ערבים בתושבי העיר היהודים. באפריל מגיעים להסכם הפסקת אש, אך המתחות גוברת, פליטים מכפרי הגליל בורחים לטבריה. 17 אפריל – מוסכם על פינוי מאורגן של ערביי טבריה.

נכון ל-2009 בטבריה 40,000 תושבים.

אתרי תיירות בטבריה

כנסית פטרוס הקדוש:

בין מלון קיסר לכנסייה הסקוטית. פרנציסקנית. מקדשת הארוע בלוקס ה 1-11, שבסופו אומר ישו לתלמידיו - "מעתי תדוג בני אדם".

לוקס ה 1-11: "כאשר עמד ליד ים כנרת וההמון נדחק אליו כדי לשמע את דבר אלהים, 2 ראה שתי סירות על שפת האגם; הדיגים שיצאו מהן היו עסוקים ברחיצת הרשתות. 3 הוא נכנס אל אחת הסירות, אל זו של שמעון, ובקש ממנו לשוט מעט מן החוף. אחרי כן ישב ולמד את העם מתוך הסירה. 4 כשגמר לדבר אמר אל שמעון: "שוט אל העמק והטילו את רשתותיכם לדוג." 5 השיב שמעון: "אדוני, כל הלילה יגענו ולא לכדנו כלום, אך על-פי דברך אטיל את הרשתות." 6 הם עשו כן ולכדו דגים רבים מאד, עד שכמעט נקרעו הרשתות. 7 אותתו אל חבריהם אשר בסירה השניה לבוא לעזר להם, והללו באו. אז מלאו את שתי הסירות עד שהחלו שוקעות. 8 כראותו זאת כרע שמעון כיפא לרגלי ישוע ואמר: "אדוני, לך נא ממני, כי איש חוטא אני"; 9 שכן תדהמה אחזה אותו ואת כל אשר היו אתו על ציד הדגים אשר צדו; 10 וכן גם את יעקב ואת יוחנן בני זבדי אשר היו שתפים לשמעון. "אל תירא", אמר ישוע אל שמעון, "מעתי תדוג בני אדם".

Luke 5:1-11: " ¹One day as Jesus was standing by the Lake of Gennesaret, with the people crowding around him and listening to the word of God, ²he saw at the water's edge two boats, left there by the fishermen, who were washing their nets. ³He got into one of the boats, the one belonging to Simon, and asked him to put out a little from shore. Then he sat down and taught the people from the boat. ⁴When he had finished speaking, he said to Simon, "Put out into deep water, and let down the nets for a catch." ⁵Simon answered, "Master, we've worked hard all night and haven't caught anything. But because you say so, I will let down the nets." ⁶When they had done so, they caught such a large number of fish that their nets began to break. ⁷So they signaled their partners in the other boat to come and help them, and they came and filled both boats so full that they began to sink. ⁸When Simon Peter saw this, he fell at Jesus' knees and said, "Go away from me, Lord; I am a sinful man!" ⁹For he and all his companions were astonished at the catch of fish they had taken, ¹⁰and so were James and John, the sons of Zebedee, Simon's partners. Then Jesus said to Simon, "Don't be afraid; from now on you will catch men." ¹¹So they pulled their boats up on shore, left everything and followed him.

חרטומה בהתאמה בצורת חרטום, אבל הפוך (התהפכה להם הסירה...?). מנגד הביטוי על האפסיס "מעתי תראה את צאני" מרמז למקום ארוע בכורת פטרוס, ואכן מסורת זו גם זוהתה פה, עד שזוהתה טבחה כהמקום..

באזור האטריום של הכנסייה מתחם זכרון לשהות חיילים פולנים במקום במהלך מלחמת העולם הראשונה. פלישת גרמניה לפולין ברחו חיילים פולנים רבים לרוסיה. סטלין פחד מהם שיפגעו בקומוניזם שלו ושלה רבים מהם לגולאגים בסיביר. לבסוף בשיתוף עם הממשלה הפולנית הגולה בלונדון נוצר כח צבאי פולני בראשות אנדרס אשר הועבר לפלשתינה לתגבר הבריטים כאן מחשש לפלישה גרמנית. כח מסוים שהה באזור מרישה ושם חרת באחת המערות המילים "פולין" ו"ורשא"; וכח מסוים שהה בכנסייה הפרנציסקנית של טבריה, ולאות הערכת תודה על האירוח הקימו הגלעד. בין חיילי "צבא אנדרס" היה מנחם בגין, שיוצא שהגיע לא"י בחסות הבריטים, רק כדי להנהיג מלחמת חורמה בהם..

* ע"פ חוברת המקום הכנסייה בצורת אניה הפוכה מקורה בכנסייה עם אותה צורה שנבנתה במקום בתקופה הצלבנית.. במקור היא היתה על קו המים, אך מפולת הבוץ של 1934 והטיילת הרחיקה את קו החוף. המפולת בוץ גם הציפה את הכנסייה, עד גובה המזבח.. היא נרכשה ב1757 והחלה משמשת פרנציסקנים מושב קבע החל מ1847. ב1870 שופץ המבנה הצלבני, וב1873 הוסף מגדל הפעמונים. 1992-33 נעשו שיפוצים שכללו ריצוף חדש וחשיפה של יותר פרטים מהכנסייה הצלבנית. 04-672516

הר ברניקי \ כנסית העוגן

גבעה צוקית מעל טבריה הרומית-ביזנטית. השם הערבי של הגבעה היה "קאסר בינת אל מאלכ", והירשפלד סבר ששם יהיה ארמון אנטיפס, אשר לפי יוספוס היה מקושט חיות והיו לו תקרות זהב:

יוספוס, חיי יוסף יב 121-123: אמרתי להם כי אני ומלווי נשלחנו אליהם מאת השלטון בירושלים בדרישה להרוס את הארמון אשר בנה הורדוס הטטרארכוס בטבריה כי הוא מקושט בצורות חיות וזה נגד חוקי תורתנו. דרשתי מהם כי יתכוננו לעשות זאת מהר מאד. תחילה מאנו קאפללה וראשי העם [בני הסיעה המתונה] למלא את הדרישה... אולם יהושע בן צפירא אשר, כאמור, עמד בראש חבורת הספנים ובני דלת העם [הסיעה הקיצונית] הקדימונו בזה. הוא לקח אנשים אחדים מן הגליליים והצית את הארמון באש, כי קיווה לשלל רב, מכיוון שראה שתקרות חדרים אחדים מצופות זהב".
בהמשך הוא גם מוסר על רכוש הארמון אשר נבזז, כולל: **מנורות קורינתיות ושולחנות אשר (נועדו) לפקיד המלך ורצי כסף במשקל רב.**

בפועל הוא חשף במרכז הגבעה שרידי כנסיה גדולה, שהתקימה בתקופה הביזנטית והצלבנית, ובה נסגד עוגן אבן גדול, גדול בהרבה מכדי להיות שימושי (פי 10!). עוגנים כאלו ידועים בחפצים פולחניים מב"ק (דומה לזה נמצא בבית ירח בשער העיר). כנראה כי הכנסיה הקדישה עוגן עתיק מסוים, אולי אף זוהה כעוגן הסירה של ישו. היא אינה הידוע מהמקורות¹. הכנסיה מתוארכת למ. 6. סגנונה דומה לבקורסי ושניהם מלמדים על ההתפתחות הזיהוי קדושות בתקופה זו.

עוגן הוא סמל לבטחון: **"תקוה שהיא כעוגן בטוח ויציב חנפשו ומגיעה אל מבית לפרוכת"** (לעברים ו 19).

* באתר התפתחות יחידאית של שיקום הכנסיה לאחר 749. מקבילות רק בעבה". שימש אף בתקופה הצלבנית.
* בשולי הכנסיה תאטרון קטן, ויתכן כי ארמון אנטיפס היה מתחת לכנסיה הביזנטית-צלבנית, אך לא נותר ממנו דבר..

* ההר מכונה "הר ברניקי", ע"ש **ברניקי**, ביתו של **אגריפס הא'** (נכד הורדוס ומרים החשמונאית!) וכנראה מלכה שותפה עם אגריפס הב' אחיה. עם פרוץ המרד היא ואחיה תמכו בכוחות הרומים, וברניקי בת 40 אף הפכה למאהבת של **טיטוס** בן 30. לפי סווינוס הוא אף הבטיח לשאת אותה לאישה, ובשם הבטחה זו היא יכלה לפעול למען בחירת אביו, אספסיאנוס לקיסר, כי כך לימים היא תהיה קיסרית..
אך כאשר טיטוס נהיה קיסר הסנאט טירפד את נישואיהם בזכרו הצרות מהמלכה המזרחית האחרונה, קלאופטרה הז.. ברניקי נשלחה למלכות שותף עם אחיה בצפון א".
* פאולוס הופיע בפני אגריפס הב' וברניקי אחותו ב 59 לסה"נ.

"יער שוויץ": ניטע במדרונות מעל טבריה כדי למנוע הישנות שטפון שבא משם על העיר 1934.

העיר הרומית-ביזנטית:

* חשיפת מרכז העיר החלה ע"י יזהר הירשפלד ב____. החשיפה זכתה לעדנה בעקבות מלחמת שלום הגליל השניה, שבעקבותיה הממשלה הקציבה בנדיבות לפיתוח הצפון. בטבריה ספציפית אהוד אולמרט הקציב 22 מליון ₪ לחפירות ארכיאולוגיות ופיתוח. גורל עצוב הוא שדוקא בשנה זו מת יזהר מסרטן, ולא ראה את המשך החפירות.

השער הדרומי: נחשף לראשונה ע"י **פרסטר** בשנות 70, אך כוסה בסוף החפירה. נחשף מחדש ב 2008 ופותח לביקורי קהל. מתאפין בשני מגדלים עגולים, המופיעים גם בסבסטי ההלינסטית, ובקיסריה ההרודינית, אך לא מופיעים בתקופה הרומית מאוחרת ואילך.
גרפיטי בערבית על אחת המרצפות כנראה מעיד שהשער שימש מאות שנים, עד למעבר לכיבוש הערבי.

האם שער טבריה היה מקום מושבו של ריש לקיש?:

ריש לקיש היה אמורא עם ביוגרפיה יוצא דופן. הוא מתואר כחסון (קפץ לירדן להציל את א' יוחנן), ואף "מכר עצמו ללודים", והכוונה כנראה לקריירה של גלדיאטור. הוא אף היה לראש שוודים (ומכאן כינויו "ריש לקיש" = ראש הגנבים. שמו האמיתי), אך אז חזר בתשובה ונהיה לבעל תורה, וסגנו של ר' יוחנן כראש ישיבת טבריה. מקור אחד מלמד כיצד ישב ועסק בתורה "בשער של טבריה":

¹ מנגד הירשפלד כותב כי החומה סביב הר ברניקי מפעל מתועד מימי יוסטיניאוס

"ריש לקיש היה יושב עוסק בתורה בשער של טבריה. היה שם קדר אחד והיה מכין לו כד אחד של מים בכל יום. יום אחד לא הכינו. אמר לו: מדוע לא הכנת לי ביום זה? אמר לו: אין אני מכין לך עד שאתה מתפלל עלי שיהיה חלקי עמך לעולם הבא... אמר לו: אני מתפלל עליך שיהיה לך מקום עם בני אומנותך, שכל איש ואיש נותנים לו חשבונם עם בני אומנותו. (העוסק) בכסף אוכל בכסף ו(העוסק) בחרס אוכל בחרס" (מדרש הגדול בראשית כה, ח)

קדרו: נחשף בחפירות יזהר הירשפלד בשנות 90. רואים יפה שהוא המשך ישיר של השער הדרומי, מה שמעיד על תכנית היפודמית.

שווקים: בצידי הקדרו טורי חנויות, אל נכון השווקים של העיר. לפי יוספוס **אגריפס הא בצעירותו** החזיק במשרת "אגורנומוס" – הממונה על השווקים, של טבריה (קדמוניות יח 147-149) **בסיליקה גדולה:** מבנה גדול עם אפסיס לכיוון מזרח ואופוס סקטילה ברצפתו, הנסמך אל הקדרו. באגפיו חדרים קטנים ועמוקים. אין אינדיקציה למהותו, אך לדעת הירשפלד יתכן וזהו מושב **הסנהדרין**. בחצר שלו בור מים גדול.
* אפשרות נוספת היא כי זהו "בית המדרש של טבריה". מתחם שכזה מוזכר במקור יהודי, ואף נאמר כי הוא בקרבת השוק העירוני!:

"רבי חייא הגדול ורבי שמעון בן חלפתא [שני חכמים שפעלו בטבריה במחצית הראשונה של המאה השלישית] היו יושבים ועוסקים בתורה לפני **בית המדרש (הזה) של טבריה** בערב פסח, ויש אומרים בערב הצום הגדול. נשמעו קולות של הבריות לוקחים (=קונים) ומוכרים את מכרם" (רות רבה ג, ד).

בית מרחץ: נחשף ממערב לקדרו. בהיפוקאוסט הגדול שלו שימוש משני של פריטים ארכיטקטוניים מהתקופה הרומית. כנראה ממ 4 ועד לימי הכיבוש הצלבני, ותחתיו שרידי בית המרחץ הרומי.

בית המרחץ מוזכר מספר פעמים במקורות תלמודיים:
- ר' אסי הלך להסתפר בבית המרחץ של טבריה, והותקף ע"י ליסטים (ירושלמי, ברכות, פ"ב, ה"ח, ה ע"ג)
- קבצן נטפל לר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש במרחץ טבריה (ירושלמי, פאה, פ"ח, ה"ט, כא, ע"ב).
- ר' יהושע בן לוי נשען על כתפו של ר' חייא בן אבא בבית המרחץ, אך אז נזכר כי שמע פרשת השבוע מפי בנו, ומיהר הביתה (ירושלמי, שבת, פ"א, ה"ב, ג ע"א).
- ר' אלעזר, ר' יהושע, ור' עקיבא התעמתו עם נוצרי במרחץ של טבריה:
מעשה: רבי אלעזר ורבי יהושע ורבי עקיבא (חכמים בני המחצית הראשונה של המאה השנייה) נכנסו להתרחץ באותו **בית מרחץ של טבריה**. ראה אותם מין אחד (כלומר נוצרי) אמר מה שאמר [נוסח מאגי כלשהו] ותפשתם הכיפה. אמר רבי אלעזר לרבי יהושע: רבי יהושע בן חנינה, ראה מה שתעשה. משיצא אותו המין אמר רבי יהושע מה שאמר ותפשו השעור, וכל מי שהיה נכנס היה נותן לו אגרוף וכל מי שיצא נתן לו דחיפה" (ירושלמי סנהדרין פ"ז הט"ו, כה ע"ד).

מסגד אומאי: נוסף מדרום לבית המרחץ. הירשפלד חשף שם טורי אומנות והתלבט אם זה מסגד או שווקים. הוא הציע שזה שווקים. חפירות מחודשות של קטיה ציטרין חשפו את המיכראב והכריעו שהיה זה מסגד.

תאטרון: נחשף לראשונה ב-1994 אך הופסק מחוסר תקציב. נחשף כעת ע"י אבנר הילמן. מכיל עדות יחודית לגלישת צידו המזרחי. הדבר מתועד גם בשכונה העבאסית שנבנתה מעליו, ומכך יש להסיק כי זו אולי רעידת האדמה של 1033.

"איצטדיון": 2002 חשף משה הרטל 15 מ' של קבאה מעוגלת בתחום מלון גלי כנרת. אף כי אינטואיטיבית נראה יותר כי זוהי קבאה של היפודרום, הרטל מציע לזהות המבנה עם "איצטדיון" הנזכר בכתבי יוספוס:

חיי יוסף יז 157: "אתי לאיצטדיון שלחתי מפני את שומרי ראשי חוץ מאחד... עליתי על גבעה ודברתי אל תושבי טבריה והזהרתים מפני בגידה נחפזה"

יוספוס, מלחמת ג 535-540: אספסיינוס ציווה להעמיד את כולם באיצטדיון (טבריה). הוא נתן הוראות להוציא להורג את הזקנים ואת אלו שאינם מוכשרים לעבודה שמספרם הגיע ל-1200. מבין הצעירים בחר 6000 שהיו החזקים ביותר ושלא אותם אל נירון, לאיסטמוס".

* בתלמוד (ירושלמי, עירובין, פ"ה, ע"א) עדות שבאיצטדיון במז ישנו "קצרון" (=קסטרא, מצודה), מאוסולאום ל"סריקין", ו"פחורתה" (מקום ייצור כלי חרס).

תגלית הרטל – איצטדיון או היפודרום?: איצטדיון אמור להיות מתחם מלבני, לא אפסידיאלי, כהעדות הארכיאולוגית משומרון-סבסטי. מנגד בקיסריה נתגלה היפודרום, אך יוספוס אינו מציין בקיסריה היפודרום, אלא "איצטדיון". שמא יוספוס התבלבל וקרא להיפודרומים "איצטדיון"???

פטריך במקרה של קיסריה סבור שלא כך הדבר, אלא שההיפודרום שימש גם כאיצטדיון. לפחות בריחו אכן עדות כי המתקן רב-תכליתי.

* בכל מקרה התגלית מלמדת שהעיר אינה רק במתחם שחפר הירשפלד אלא ממשיכה עד לפאתי טבריה של ימי הצלבנים!. וז"א שקרוב לודאי שבי"ק של טבריה רוכב על שרידי נוספים של המרכז העירוני!!

"בית הכנסת הגדול": טרם נחשף מועמד באמצעים ארכיאולוגים, אך לפי עדות יוספוס בטבריה היה "בית כנסת והוא היכל גדול אשר יכיל עם עצום". הירשפלד מציע כי אולי ובית כנסת זה הוא גם מקום כינוס מועצת העיר ("כנישתא דבול") הנזכר בתלמוד הירושלמי (=שבעצם נכתב בטבריה.. שקלים, פז, הה, נ ע"ג).

"שלוש עשר בתי כנסיות בטבריה": נזכרים בתלמוד הבבלי (ברכות ח ע"א). אולי אחד התגלה ליד מתחם המלונות.. (ראה בהמשך) מדרש גדול דברים ה יב מעיד שכנראה אחד מהם היה "של הבבלים של טבריה".

מרכז העיר:

בין המלונות מתחם ובו מרכז יידע לתייר, ובסביבותיו שרידי עתיקות, כולל רפליקה של רצפת בית כנסת עתיק שהתגלה במקום, ובו תאור 4 המינים, וכן כתובת יוונית "פרקולוס בן קריספוס עשה זאת".

בהמשך לכיוון הטיילת ניתן לראות **שער צלבני**, אולי השער למצודת העיר, שנחשף בשנות ה-2000. במשקוף שימוש משני באבן גיר לבנה מתובלטת שאולי מעיד על מקדש או בית כנסת שהיה באזור זה.

מול השער הצלבני המבנה ששימש את **ר' חיים אבולאפיה** אשר חידוש הישוב היהודי במקום. ממול בית כנסת נוסף, ע"ש "**הסניור" (ר חיים שמואל הכהן קונורטי)**, שכיום סגור, אך רפי ניניו, דור שביעי ל"סניור" רוצה לפתח ולפתוח המקום מחדש. ספרית ספרי קודש חשובה שהיתה במקום, נגנבה.

המלון הסקוטי

גלגול שני של בית חולים שהוקם ב-1894 במימון ויוזמת **ד"ר דיויד וואט טוראנס**. הוא הקים המתחם בעיקר ממניעים מסיונרים, והביא לראשונה טיפול רפואי לחולי העיר. הוא איבד שניים מילדיו ושלוש מנשותיו בפעילותו פה, ולפי עדות מטופלים לפני כל טיפול היה מחייב החולה לשמוע הצהרות מסיונריות. יהודי העיר נחלקו אם מותר ללכת לטיפול אצלו או לא, ולבסוף נפסק כי "יהודי אמיתי לא ימיר דתו בשל נאום הרופא". ואכן הוא הצליח בחייו להביא להמרתו של יהודי אחד בלבד.. ד"ר טוראנס נפטר ב-1923, אך בנו הצטרף אליו ב-1921, וניהל בית החולים עד פרישתו ב-1953. האב ומשפחתו קבורים בחלקה ליד אזור הבריכה של המלון.

לאחר פרישת הבן המלון המשיך לתפקד כבית יולדות עד 1959 (חדר היולדות היה החד"א כיום..). אם פתיחת מרכזים רפואיים אחרים (כנראה פוריה וואו צפת) הוא הוסב לבית הארחה.

ב-1999 המשפחה החליטה להסב המקום למלון בוטיק מפואר.

חמת טבריה

יתכן וחמת טבריה היתה ישות נפרדת מטבריה, אם כי כבר בתוספתא עדות של איחוד הישויות: **"עכשיו בני טבריה ובני חמתא חזרו להיות עיר אחת" (תוספתא עירובין ז,ב, 146).** נראה כי קרנה של חמת טבריה עלה במיוחד לאחר חורבן ירושלים, כאשר אחת ממשפחות הכהונה (כנראה משפחת עוזיה) עברה לטבריה, אך בשל הבי"ק ישבה בפועל בחמת טבריה.

בית הכנסת הנעלם..

בעת הקמת כביש טבריה צמח, נחשפה רצפת בכנס באזור בו כיום מלון הולידי-אין. באותה עת לא היה ארכיאולוג יהודי מוסמך. לחפירה גויס **נחום שלוץ**, שהיה חוקר הלשון הפיניקית, והוא חשף ותיעד את בית הכנסת, והוא נחשב כיום לארכיאולוג היהודי הראשון (!). מיקומו של בית כנסת זה אינו ידוע כיום..

בית הכנסת של חמת טבריה

ב-1961 חשף משה דותן צמוד לנביעת המעינות מכלול ובו 8 שלבים של קיום של בית כנסת. יתכן והקדום שבהם אף מימי בית שני. מהשלב של המ4 נחשף רצפת פסיפס ובה תיאור יוצא דופן באיכותו לתקופתו. כבבית אלפה וציפורי הוא מכיל מנורות וארון הקודש מול האפסיס, וגלגל מזלות במרכז, אך בכניסה "רק" כתובות של מקדישים. כל השמות (והכתובות) יוונית, וגם התוכן מדבר על "החייאת" ו"הצלת" הנדבנים.

מה מסתתר מאחורי כתובות ההקדשה בכניסה?: בכניסה תשעה כתובות קצרות ל"החייאת" ו"הצלת" נדבנים שונים. כל הכתובות ביוונית, ושמות הנדבנים כולם יוונית. למה? יתכן ומדובר כאן ב"גיוס" יהודים מהניכר, שבאו להירפא בחמי טבריה, לתרום למבנה כדי שהדבר יסיף לישועתם..

תיאור הכתובות עם הכיתוב אל הנכנסים לבית הכנסת:

MAXIMOS EYXOME NOS EPOI HSEN ZHSH	ΑΒΟΥΔΕ ΜΟΣ ΕΥΧΟ ΜΕΝΟΣ ΕΠ ΟΙΗΣΕΝ	ΖΩΙΛΟΣ ΕΥΧΟΜΕ ΝΟΣ ΕΠΟΙΗ ΣΕΝ ΖΗΣΗ	זואילוס בקימו את נדרו עשה (את הפסיפס)	יחיה נא אבודימוס בקימו את נדרו עשה (את הפסיפס)	"מקסימוס בקימו את נדרו עשה (את הפסיפס)
ΙΟΥΛΛΟΣ ΠΡΟΝΟΥ Μ ΕΝΟΣ ΠΑΝΤ Α ΕΤΕΛΙΩΣΕ		ΚΑΛΙΝΚΟ Σ ΕΥΧΟΜΕ ΝΟΣ ΕΠΟΙΗ ΣΕΝ ΖΗΣΗ	קליניקוס בקימו את נדרו עשה (את הפסיפס)		יחיה נא יולוס הפרנס השלים את כל (העבודה)

תיאור הכתובות עם הכיתוב אל היוצאים מבית הכנסת:

ΣΙΟΡΤΑΣΙΣ ΕΥΧΟΜΕΝΟ Σ ΕΠΟΙΗΣΕΝ ΣΩΖΕΣΤΩ	ΣΕΥΗ[ρος] ΥΡΕΠΤΟΣ ΤΩΝ ΛΑΜ- ΠΡΟΤΑΤΩΝ	[ΠΡΟΦΟΤΟΥ ΡΟΣ ΕΥΧΟΜ] ΕΝΟΣ ΕΠΟΙΗ ΣΕΝ ΖΗΣΗ	[פרופוטורוס?] בקימו את נדרו עשה (את הפסיפס) יחיה נא	יחיה נא סוורוס החניך (שגדל בבית) של הנשיאים	יחיה נא סוורטסיס בקימו את נדרו עשה (את הפסיפס)
	ΠΑΤΡΙΑΧ ΩΝ ΕΠΟΙΣ ΕΝ ΕΥΛΟΓΙΑ ΑΥΤΩ ΑΜΗΝ			המהוללים עשה (את הפסיפס) תבוא עליו הברכה אמן	

באמצע הסטרה המזרחית:

ΜΝΗΣΘΗ ΕΙΣ ΑΓΑΤΟΝ ΚΑΙ ΕΙΣ ΕΥΛΟΓΙΑΝ ΠΡΟΦΟΤΟΥΡΟΣ Ο ΜΙΖΟ	יזכר לטוב ולברכה פרופוטורוס המיזוטורוס (תואר של משרה גבוהה)
--	--

ΤΕΡΟΣ ΕΠΟΙΗΣΕΝ ΤΗΝ ΣΤΟΑΝ ΤΑΥ ΤΗΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΤΟΠΟΥ ΕΥΛΟΓΙΑ ΑΥΤΩ ΑΜΗΝ שלום	שעשה את הסטו הזה של המקום הקדוש ברכה (תבוא) עליו אמן שלום"
---	---

בין הסטרה המזרחית לאולם הראשי:

יהי שלמא על כל דעראע ... אתרא קדישה ודעונו מעבד מצותה תחול להון ברכתא אמן ואמן שלע ולי אמן.	"יהי שלום על כל מי שעושה צדקה במקום הקדוש הזה ושעתיד לעשות צדקה תהי לו הברכה אמן אמן סלה ולי אמן"
[להשלים הגרסה היוונית]	"סוורוס החניך (שגדל בביתם) של הנשיאים המהוללים השלים (את העבודה) ברכה (תבוא) עליו ועל יולוס הפרנס"

מיהו "סוורוס, חניך של הנשיאים המהוללים"?: האיש אינו ידוע מהמקורות, אך היותו "חניך הנשיאים", מלמד שחי לפני 429, שאז חדל מוסד הנשיאות. נתון זה גם עוזר לתארך הפסיפס לזמן מה לפני שנת 429.

מה עושה גלגל המזלות בבית כנסת???: תיאור אמנות הדמות וגלגל המזלות היה מפתיע מאד, ובמיוחד בעיר בה ממש יושב הסנהדרין!! מנגד בתלמוד דיון מאלף בדיוק על נושא זה בטבריה (!) **"בימי ר' יוחנן [ראש ישיבת טבריה!] שרון ציירין על כותלא ולא מחיי בידיהו" (ירושלמי, עבודה זרה, ג מב, ע"ד; ד, מג, ע"ד) אך הוא כן מוחה על הקטרה מול צלמים במרחץ של טבריה!.**

* ידועה כי גם פיסקה דומה בנושא הנקשרת לר' אבון: **"ביומוי דר' אבון שרון ציירין על פסיפס ולא מחיי בידון" (ירושלמי, עבודה זרה, ג מב, ע"ד)**

* זכורה גם אימרתו של רבן גמליאל הג', אשר רחץ בבית המרחץ של עכו, וכהקשו עליו הצהיר: **"אני לא בתי בגבולה, היא באה בגבולי.. אין אומרים נעשה מרחץ נוי לאפרודיטה, אלא אומרים נעשית אפרודיטה נוי למרחץ" (להשלים מקור המובאה!!)**

כאשר נחשפה העדות כאן כבר הוכר התקדים מבית אלפה. חוקרים שונים הציעו הצעות פרשנות שונות:

דורו לוי, אבי-יונה, וגודינף – גלגל המזלות מייצג את לוח השנה, החקלאי והפולחני.
 גולדמן – גלגל המזלות מייצג את "הפתיח לרקיע".
 חכלילי ועובדיה – גלגל המזלות מייצג שילוב איצטגננות עם לוח שנה.
 יהלום – גלגל המזלות הוא מפתח לסדר אמירת פיוטים.
 פרסטר וסטון – מייצג הסדר האלוהי.
 אנלגרנד – הליוס והכוכבים מייצגים את העדים הקוסמים לברית הנצחית שכרת אלוהים עם עם ישראל..

וייס – (לאחר חשיפת בית הכנסת של ציפורי) – לכלל התיאורים משמעות, של "הבטחה וגאולה". אם פרשנות זו נכונה, הרי שגלגל המזלות מייצג את האל, אשר ביכולתו אף להניע את גרמי השמים, ולקבוע את העתיד.

העיסוק בחיזוי העתיד בעזרת הכוכבים נחשב לפסול ביהדות, אך המלחמה בו מעיד עד כמה פופלארי היה בקרב באוכלוסייה. בעיקר מענינת העדות בתנחומה (שופטים י) המעידה על חוזי כוכבים אף בטבריה(!):

"מעשה היה ברבי ינאי ורבי יוחנן [בן הנפח גדול חכמי טבריה במאה השלישית] שהיו יושבין על פיילי של טבריה והיו שם שני אסטרוולוגין [חוזים בכוכבים]. ראו שם שני יהודים יוצאין למלאכתן. אמרו אותן שני האסטרוולוגין: אותן שני האנשים יוצאין ואינן נכנסין אלא הנחש שורפן. שמעו רבי ינאי ורבי יוחנן, מה עשו? ישבו על פתח המדינה) שער העיר) לידע אם נכנסין הן אותן שני האנשים ממלאכתן. ונכנסו... אמרו להן: הרי יצאו בשלום ונכנסו בשלום? אמרו להם (האסטרוולוגין): יהודים אתם אין דברי האסטרוולוגין מתקיימים בכם"

* בתאורי האנשת העונות ניתן לראות גווני העונות – חורף בהירה, בעוד קיץ שזופה!.

* יש קטעים בהם האבנים חסרות, ויתכן כי במקור היו אלו אבנים מוזהבות.

* בתאורי המזלות אפילו דמויות עירומות (דלי, מאזנים, ותאומים), ויש מי שטוען שניתן לראות אף כי הם אינם נימולים!! (לדעתי לא ניתן לקבוע בנושא!!).

* בכיתוב בעברית שגיאות כתיב ("מוזנים"), ובמקרה של "דלי" הוא מופיע בכתב ראי (!). דבר זה מעיד בעליל כי עושה הפסיפס לא ידע עברית, והעתיק מה שנמסר לו, ובמקרה של "דלי" שכח עליו לשרטט בכתב ראי את הטקסט.. מנגד ביוונית הוא אינו שוגה = < זהו אומן נוכרי העובד בשביל היהודים!.

* במרכז גלגל המזלות הליוס מתואר כאוחז את כדור הארץ, והוא עגול! משמע היוונים והרומים ידעו זאת, ובימה"ב שכחו עובדה זו..

שכבה זו כנראה חרבה ברעידת האדמה של 363. אך המקום לא ניטש, וזמן מה יותר מאוחר בית הכנסת שופץ, ואף הורחב. באופן מפתיע המשפצים התעלמו לחלוטין מרצפת הפסיפס המרהיבה, ויצרו שכבת רצפה מעליו, במפלס גבוה יותר. אחד מקירות הבית כנסת המאוחר יותר אף חוצה את מרכז הפסיפס. מרצפת הפסיפס של בית הכנסת המאוחר יותר השתמר רק קטע קטן, המתאר צבי. בית כנסת זה כנראה חרב בפלישה הפרתית של 614, אך הוא שוקם שוב בתקופה הערבית הקדומה, ואז רצפתו עוטרה דגמים גיאומטרים. הוא ניטש סופית במ10.

החמאם התורכי: מכונה ע"ש סולימאן המפואר, ופעל עד שנות ה60 (זקני טבריה עוד זוכרים שהשתמשו בו לקראת שבת).

- אוסף המוצגים בפנים הוא אוסף פרטי בעיקרו.
- בפנים יש מודל של "מרחץ האריה" הנמצא מעט צפונה יותר, וכיום סגור. הוא מכונה כך כיון שהיה בו מזרקה עשויה גוף שיש בצורת אריה. כנראה זהו מיחזור מזרקה של המתחם בתקופה הרומית. מסורת מקומית גרסה שעקרות היו יושבות על האריה ומתעברות לאחר שהיו אומרות "אריה אריה בן אהרן, עשה שאני אהיה בהריון"..

קברי צדיקים בטבריה

(מאחורי חמת טבריה) **קבר רבי מאיר בעל הנס**

תלמידו של **רבי עקיבא** (המנהיג הרוחני של מרד בר כוכבא), ואחד מחמישה בלבד שנותרו בעקבות מרד בר-כוכבא. הוסמך בסתר ע"י ר' יהודה בן בבא (בצומת סומך), והתפרנס כסופר. כתב וספרי תורה, ולפי האגדה היה כה בקיא בכתבים, שפעם כתב את מגילת אסתר מהזכרון. היה ממייסדי הסנהדרין המחודשת לאחר שגלתה מיבנה לאושא. היה מחמיר, אך סובלני וקשוב. סופו שגלה לבבל (אולי לפדיון שבויים) ושם נפטר, ולא ברור איך הובא לקבורה בטבריה. תוארו "בעל הנס" סתום, אך מספרים שהוא הביא להצלת אנשים אשר אמרו "אלהא דמאיר ענני". לזכר כך נוהגים לתת צדקה על שמו, ולאמר בעת הנתינה "אלקא דמאיר עננו" פעם אחת, או שלוש פעמים.

* היה נשוי ל**ברוריה** ביתו של **ר חנינא בן תרדיון** שהיה אחד מעשרת הרוגי מלכות. נחשבה לאשת חיל שעל אף האיסור, ועל אף שאביה הומת על כך, המשיכה בלימוד תורה. היתה פעילה במחלוקות, ולעיתים החכמים היו אומרים "יפה אמרה ברוריה".

"קבר רחל": קברה המסורתית של אישתו של רבי עקיבא, שהיתה ביתו של **כלבא שבוץ**, אך ויתרה על ירושתה כדי לכלכל את רבי עקיבא, אשר בגיל 40 מחליט ללמוד, לאחר שעד אז היה רועה צוניה של כלבא שבוץ. יש הרואים בכך גדולה, יש הרואים בכך קיפוח וניצול. אגדה מוסרת שרבי עקיבא הבטיח לה בתמורה תכשיט "**ירושלים של זהב**", שהפך למושג בשירה של נעמי שמר. * הקבר עצמו הוא מיחזור של קבר **סית שוקינא**, אשת בן עלי..

הרמב"ם (ר' משה בן מיימון) (1135-1204)

מגדולי הפוסקים, וכן פילוסוף, מדען, ורופא, עד כי נאמר עליו "ממשה למשה לא קם כמשה". נודע גם בכינוי "**הנשר הגדול**". יליד קורדובה, בגיל 10 החלה משפחתו לנדוד, לפס במרוקו, לישראל, ולבסוף למצרים. בלימודיו מומן ע"י אחיו, דוד, שהיה סוחר אבנים יקרות, עד אשר הלה טבע. במצרים נהיה למנהיג דתי לקהילה, אך נודע גם כרופא, ונהיה לרופא המשנה למלך, ובהמשך לרופאו של **סלאח א דין ובנו**. מת במצרים, אך ביקש שלא להיפגש במצרים, ומציגים את קברו בטבריה. מקום קבורתו הפך עליה לרגל למרות שפסק במפורש "לא יפנה אדם לבקר הקברות". מכתביו ידועים במיוחד "**משנה תורה**" (פרשנות וסדר למשנה. 14 פרקים, מכונה גם "**היד החזקה**"); "**מורה נבוכים**" (הסברים לוגים למצוות הדת ולמהות העולם. ניכרת בהם השפעה פילוסופית של אריסטו, ושל זרם ה"תלאם" בתיאולוגיה המוסלמית); "אגרות הרמב"ם"; 11 ספרי רפואה (כולל "הנהגת הבריאות" המדגיש דיאגנוזה הוליסטית באבחון רפואי, וקריאה להימנע משימוש בקמעות; "**מאמר הטחורים**"; ו"**מאמר המשגל**" שאומרים שכתב כמדריך מיני לבן מלך מצרים – **לא אתר!!!**). * מסורת קבורתו בטבריה היא כנראה ללא תשתית מספקת. הוא מת במצרים, ועל פי מסורת הושמה גופתו על גמל שנקבע שהיכן שיעצור שם יקבר, והגמל הלך עד טבריה..

האם זה נכון לפקוד קברי צדיקים?: עובדה היא כי המרגלים פקדו את קברי האבות בימי התנ"ך אך הרמב"ם פסק כי דבריהם של חכמים ראויים להערצה, אך לא קבריהם. למרות זאת קברו שלו מושא לצליינות יהודית..

קבר השל"ה הקדוש

במתחם קבר הרמב"ם. מכונה על שם חיבורו החשוב ביותר – "**שני לוחות הברית**". שמו עצמו היה **ישעיה לוי הורוביץ**. עלה ברגל מפראג לא"י, דרך חאלב, והתישב בירושלים, אך שם נתפס והיה צריך להיפדות. כיון שכך עבר לצפת, שם חי שלוש שנים, ועוד חמש שנים בטבריה, ואז נפטר. נחשף לקבלה ועסק בה, אך חיבורו המרכזי עוסק במוסר, וקורה להתנזרות כמה שיותר מתענוגות החיים.

בכנס השל"ה: מתחם ובו בכנס מלפני כ-800 שנה. שמו שונה לכבוד השל"ה כששהה בעיר. במסגרת האוכלוסיה היתה בכיר רע ומכרה המבנה ליוונים-אורתודוקסים. מאז מנסים לפדות המקום. לאחרונה התירו היוונים ביקור חד פעמי במקום. **להשלים איפה זה!!!**

רבי יוחנן בן זכאי

במתחם קבר הרמב"ם. מציל היהדות בבורחו מירושלים הבוערת ליבנה, ושם חידוש הדת והתרבות היהודית. לא נאמר מתי ואיפה מת, ומסורת מאוחרת מזהה את קברו ליד קבר הרמב"ם.. להשלים..

רבי עקיבא

המנהיג הרוחני של מרד בר-כוכבא, והומת במסרקות ברזל בסוף המרד לאחר שנטען שלימד תורה.
* בקו הגובה של נקודת ציון קבר ר' עקיבא, לכיוון צפון, קברים המיוחסים לנשים הקשורות למשה – מרים, יוכבד, זילפה, ובילהה..

ביבליוגרפיה לדוגמא

הירשפלד י' (עורך) תשמ"ח. טבריה מייסודה ועד הכיבוש המוסלמי. ירושלים.
- מטוב טבריה (כתב עת).
- לקט מקורות יהודים על טבריה, בעריכת הירשפלד.